

UDK: 811.163.42'243:371.279.7:342.725:81'272(497.5)

Pregledni znanstveni rad

Prihvaćen za tisak: 18. prosinca 2008.

Službena provjera poznavanja inojezičnoga hrvatskoga jezika

Sanda Lucija Udier i Zrinka Jelaska

Zagreb

Poznavanje hrvatskoga jezika nužno je za uspješnu uključenost u hrvatsko društvo. Provjeravanje poznavanja jezika za neizvorne govornike ozbiljan je, zatjevan i velik posao. Potrebno je objektivno provjeriti ovladanost hrvatskim neizvornih govornika za različite svrhe: upise na visoka učilišta, nostrifikacije stranih diploma, dobivanje radnih dozvola, stjecanje državljanstva itd. Ovaj rad navodi različite društvenojezične i jezikoslovne pretpostavke koje trebaju biti zadovoljene da se provjera poznavanja hrvatskoga u Republici Hrvatskoj osmisli, standardizira i stručno provodi na službenoj razini. To je posebno važno u trenutcima kada Republika Hrvatska sve više napreduje u približavanju Europskoj Uniji, kao što je to bio slučaj i s drugim europskim zemljama u približno jednakome razdoblju europskih integracija. Osim sustavnoga pregleda teorijskih uvjeta potrebnih za službeno i profesionalno provjeravanje poznavanja hrvatskoga jezika inojezičnih govornika, svrha je rada i razlaganje različitih vidova toga interdisciplinarnoga područja kako bi se pokazala njegova složenost.

0. Uvod

Briga o hrvatskome jeziku, kao i briga o drugim ključnim hrvatskim kulturnim vrijednostima i javnim dobrima, treba biti osmišljena i strukturirana djelatnost. Temelj za skrb o hrvatskome jeziku stvara se osnivanjem i podupiranjem znanstvenih i stručnih ustanova koje se bave jezikom i jezikoslovljem. Za to su zadužene glavne ustanove izvršne vlasti u Republici Hrvatskoj (Vlada i ministarstva) u čijoj je nadležnosti i hrvatski jezik.

Kad se u javnosti spominje potreba za zaštitom hrvatskoga jezika te mogući zakon o jeziku, najčešće se misli na zaštitu nacionalnoga identiteta zaštitom jezičnoga. To je vrlo usko shvaćanje zaštite jezika i brige o

njemu. Mogući zakon o jeziku ili bilo kakve druge mjere na koje se zakonodavni organi Republike Hrvatske mogu odlučiti ne trebaju se odnositi samo na zaštitu hrvatskoga jezičnoga i nacionalnoga identiteta, nego na ravnanje uporabom hrvatskoga jezika u svim područjima suvremenoga svakodnevnoga života u Republici Hrvatskoj. Za usporedbu mogu poslužiti primjeri zemalja sa sličnom društvenojezičnom situacijom. Slovačka je 1998. donijela Zakon o jeziku kojemu je 1996. godine prethodilo osnivanje Središnjega jezičnoga savjeta, savjetodavnoga organa za jezična pitanja u okviru Ministarstva kulture. Poljska je 1999. donijela Zakon o poljskome jeziku o čijoj se provedbi brine Povjerenstvo za poljski jezik, savjetodavno stručno tijelo osnovano na prijedlog Poljske akademije znanosti (Kryżan-Stanojević 2007.a).

U europskim i brojnim drugim razvijenim zemljama odavno se prepoznalo da je potrebno izraditi standardiziran sustav provjere poznavanja jezika za neizvorne govornike usporediv sa znanjem tih jezika kao J2. Stoga su mnoge zemlje to već učinile za svoje državne jezike. Ta je potreba potvrđena u knjizi koju je izdalo Vijeće Europe (2001) *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment*, engleskom kraticom CEFR ili samo CEF. Ona je na hrvatskome objavljena kao *Zajednički europski referentni okvir za jezike* (2005), kraticom ZEROJ. Načela navedena u toj ključnoj knjizi razrađena su u velikome broju studija i priručnika te primijenjena na poučavanje i ispitivanje J2.

0.1. Zaštita hrvatskoga jezika procjenjivanjem njegova poznavanja u neizvornih govornika

Procjenjivanje razine poznavanja hrvatskoga jezika za inojezične govornike važan je, a zapostavljen, neosviješten i neostvaren vid zaštite hrvatskoga jezika i upravljanja njegovim djelovanjem u hrvatskome društvu. Inojezični su govornici hrvatskoga oni kojima je neki drugi jezik izvorni, odnosno materinski (J1), a hrvatski im je drugi ili strani (J2). U Hrvatskoj je hrvatski strani jezik stranim državljanima na privremenome boravku, nedavnim useljenicima i onima koji se tek žele useliti u Republiku Hrvatsku. U Hrvatskoj je hrvatski drugi jezik pripadnicima hrvatskih manjina koji bolje vladaju svojim materinskim jezikom (npr. talijanskim, mađarskim, romskim). Iako rijetko, ipak se događa da hrvatski manjinski državljani ne vladaju dovoljno hrvatskim kao državnim jezikom (npr. Cvikić i Tomek 2003, Kuvač i Cvikić 2004, Jelaska i Cvikić 2008). Posebna su skupina useljenici srodnih slavenskih jezika koji zbog sličnosti svojega prvoga jezika s hrvatskim do određenoga stupnja vladaju hrvatskim, posebno u primanju, ali ne (dovoljno) i u proizvodnji.

Treba napomenuti da se briga za hrvatski jezik treba očitovati i u odabiru samoga nazivlja povezanoga s tim područjem kako riječi poput: *certifikat, licencija, akreditacija, dizajniranje testova, evaluacija, deskriptor, resurs, testeri* itd. ne bi postale zakonski propisane i prihvaćene u jeziku umjesto hrvatskih izraza poput: *potvrđnica, dopusnica, oblikovanje ispita ili izrada ispita, vrjednovanje, obrazovanje, opisivač, stručno usavršavanje, sredstva ili izvor potpore, ispitivači* itd. U ovome radu ne će opširnije biti riječi o hrvatskim nazivima povezanim s ispitivanjem jer to premašuje opseg rada, no kako je riječ o znanstveno važnoj temi, ona će uskoro postati predmetom posebnih istraživanja i radova.

0.2. Predznanstvena faza procjenjivanja

Potreba za osmišljenim provjeravanjem vladanja hrvatskim to je veća što Republika Hrvatska više napreduje u približavanju Europskoj Uniji, kao što je to bio slučaj i s drugim europskim zemljama kada su bile u približno jednakoj fazi europskih integracija u kojoj je Republika Hrvatska danas, npr. s Poljskom (Kryžan-Stanojević 2007). Provjeravanje poznavanja hrvatskoga jezika za neizvorne govornike u Republici Hrvatskoj postoji, ali na način koji je neprihvatljiv s obzirom na suvremene spoznaje o provjeravanju jezičnoga znanja. Ono je još u takozvanoj predznanstvenoj fazi (Spolsky 1978, prema McNamara 2000: 90).

U Republici Hrvatskoj danas postoje ustanove koje se bave provjeravanjem jezičnoga znanja kao jednom od svojih djelatnosti (Croaticum — Centar za hrvatski kao drugi i strani jezik na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, Centar za hrvatske studije u inozemstvu na Filozofskom fakultetu Sveučilištu u Splitu i druge) zbog toga što provjeravanje poznavanja hrvatskoga jezika za neizvorne govornike još nije prepoznato kao samostalno znanstveno i stručno područje. U budućnosti bi, radi boljih rezultata te važne djelatnosti, bilo potrebno osnovati ispitne centre čija bi glavna djelatnost bila provjeravanje poznavanja hrvatskoga jezika za neizvorne govornike, a koji bi se bavili istraživanjima, razvojem i provođenjem ispita. Također bi bilo nužno osnovati i krovni ispitni centar koji bi koordinirao radom svih ispitnih centara te se brinuo o kvaliteti ispitivanja. Rezultat cijele te djelatnosti trebao bi biti standardiziranje ispita koje je nužno kako bi ispiti i cijeli ispitni postupak bili isti u svim ispitnim centrima bez obzira na to je li ono jedna od djelatnosti ustanova koje se bave i drugim jezičnim poslovima (kao što su poučavanje, praćenje nastave, znanstvena istraživanja, vanjsko vrjednovanje i dr.) ili jedina djelatnost određene ustanove.

Kako bi se procjenjivanje poznavanja hrvatskoga jezika za inojezične govornike moglo izvoditi u skladu sa suvremenim normama, potrebno je da prethodno budu ispunjene brojne pretpostavke koje se pojednostavljeno i

okvirno mogu okarakterizirati kao zakonodavne, izvedbene, stručne, društvene i istraživačke. Te će pretpostavke standardiziranoga provjeravanja jezičnoga znanja biti ukratko razložene u sljedećim ulomcima.

1. Zakonodavne, izvedbene i stručne pretpostavke

Prvi je uvjet za ispunjenje zakonodavnih pretpostavki postojanje političke volje za pokretanjem državnoga provjeravanja poznavanja hrvatskoga jezika za neizvorne govornike. Nakon osmišljene i provedene političke inicijative i zakonske regulacije, organi izvršne vlasti trebaju se pobrinuti za dosljedno provođenje zakonskih odredaba o hrvatskome jeziku te osigurati organizacijske uvjete kako bi se provjeravanje moglo odvijati u skladu sa stručnim normama.

1.1. Političko-zakonodavne pretpostavke

Potrebno je zakonski propisati za koje svrhe obavezno treba steći potvrdu o položenome ispitu iz poznavanja inojezičnoga hrvatskoga. To se može učiniti donošenjem posebnoga zakona o jeziku ili dopunama postojećih pravnih propisa kao što su Zakon o strancima, Zakon o radu, Zakon o obrazovanju i Zakon o stjecanju državljanstva, a možda i još koji drugi. Prema onome što se već sada zna, te svrhe mogu biti: upisi u škole, natjecanje za upis na visokoškolske ustanove, stjecanje državljanstva, stjecanje dozvole stalnoga boravka, stjecanje radne dozvole, nostrifikacije stranih diploma i slično.

Potrebno je i propisati koja razina poznavanja jezika treba biti usvojena i položena za svaku pojedinu svrhu jer za različite svrhe nije potrebno vladati istom razinom poznavanja jezika. Na primjer, za nostrifikacije stranih diploma, stjecanje državljanstva i rad na stručnjačkim poslovima u državnim ustanovama bilo bi potrebno zahtijevati vrlo visoku razinu ovladanosti hrvatskim jezikom, za upis na visokoškolske ustanove u Republici Hrvatskoj srednju razinu, dok bi za stjecanje dozvole trajnoga boravka bila dovoljna i viša početna razina. Kao i za zakonske odredbe, bilo bi se važno pobrinuti i za dosljednu provedbu i zaživljavanje tih propisa na svim službenim razinama u Republici Hrvatskoj.

Do današnjega je dana provjeravanje poznavanja hrvatskoga jezika za neizvorne govornike u pravnim aktima Republike Hrvatske regulirano samo stavcima 1 i 2 članka 83 Zakona o strancima koji je stupio na snagu 1. siječnja 2008. godine. U njemu stoji da će se stalni boravak odobriti strancu koji uz ostale navedene uvjete poznaje hrvatski jezik i latinično pismo, a provjeru poznavanja hrvatskoga jezika i latiničnoga pisma mogu provoditi visoka učilišta koja na temelju dopusnice ministarstva nadležnoga za visoko obrazovanje izvode studijske programe iz hrvatskoga jezika, na način utvrđen

njihovim općim aktom. Stupanje na snagu toga zakona znatno je povećalo broj kandidata za provjeru poznavanja hrvatskoga jezika i latiničnoga pisma. U godini 2008. tomu su ispitu na 14 ispitnih rokova na Croaticumu — Centru za hrvatski kao drugi i strani jezik pristupila 324 ispitanika od kojih ga je položilo 297 (83,3%), a nije ga uspjelo položiti 27 (16,7%). Ispit je održan na razini usporedivoj s razinom B1 prema ZEROJ-u.

1.2. Stručno-izvedbene pretpostavke

Potrebno je da nadležni organi izvršne vlasti Republike Hrvatske (Vlada Republike Hrvatske ili Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa), u skladu s europskim iskustvima, standardima te preporukama, prepoznaju potrebu za osnivanjem i ustrojavanjem jedne središnje i krovne ustanove za provjeru inojezičnoga hrvatskoga. Jedino su organi izvršne vlasti Republike Hrvatske u mogućnosti stvoriti sve potrebne uvjete i pružiti logističku i financijsku potporu tako obimnom i zahtjevnom poslu.

1.2.1. Ispitna ustanova

Ustanova za provjeru poznavanja hrvatskoga inojezičnih govornika mogla bi biti posebna jedinica (odsjek, odjel, zavod, institut, centar) neke postojeće znanstvene ustanove ili sveučilišta koja se bavi hrvatskim jezikom (istraživanjima, poučavanjem i stručnim usavršavanjem). Mogao bi se osnovati i poseban ispitni centar za inojezični hrvatski (hrvatski kao drugi ili strani jezik) koji bi provjeravao poznavanje hrvatskoga neizvornih govornika. Taj bi ispitni centar (zavod, odjel, insitut, odsjek) trebao raditi na temelju dopusnice koju bi njegovu programu izdalo nadležno ministarstvo. Kad bi postojalo više ispitnih ustanova, jednu bi se od njih trebalo ovlastiti kao središnju i krovnu te nadređenu ostalima kako bi se brinula o kvaliteti, odnosno ovjeravala, nadgledavala i bila odgovorna za rad svih drugih ispitnih ustanova.

Kod ustroja te ustanove bilo bi potrebno utvrditi koje sve djelatnosti ona treba obavljati da bi njezin rad rezultirao kvalitetnim provjerama znanja s obzirom na činjenicu da jezično ispitivanje obuhvaća nekoliko područja (Bachman 1990: 2): istraživanja o usvajanju drugoga jezika i tehnikama poučavanja, teorijski okvir za opisivanje ovladanosti jezikom i mjernu teoriju.

Osnovne bi djelatnosti ispitne ustanove, prema tomu, svakako bile: što cjelovitiji opis hrvatskoga jezika primjeren neizvornim govornicima, istraživanja usvajanja i nastave hrvatskoga kao drugoga i stranoga jezika, obrazovanje specijaliziranih ispitivača — stručnjaka za provjeravanje jezičnoga znanja (specijalizirani stručni skupovi i radionice o procjenjivanju jezičnoga znanja, obrazovanje u inozemnim ispitnim centrima za druge jezike, upućiva-

nje na glotodidaktički poslijediplomski studij), osmišljavanje, razvoj, izrada i standardizacija ispita, proizvodnja ispita i izvođenje ispitivanja, izrada udžbenika, vježbenica i drugih obrazovnih materijala te stručnih priručnika iz kojih bi kandidati mogli učiti za provjere znanja kao i osmišljavanje i izvođenje specijalnih tečajeva hrvatskoga kao drugoga i stranoga jezika koji bi služili pripremi kandidata za ispitivanje na različitim razinama.

Kao primjer mogli bi poslužiti slovenski *Ispitni centar* Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Ljubljani (Ferbežar 2007), češki *Zavod za jezičnu i stručnu pripremu* Karlova sveučilišta u Pragu (Vuković 2007) te mađarski *Centar za ovjeravanje ispita stranih jezika* Zavoda za obrazovanje Ministarstva obrazovanja i kulture (Žagar-Szentesi 2007). Mađarski Centar ovjerava razne ispitne sustave u skladu s ZEROJ-em, odnosno CEF-om, te ispitnim centrima, kojih ima petnaestak, izdaje dozvole za rad.

1.2.2. Potvrdnice

Navedena bi ustanova bila ovlaštena za izdavanje službenih potvrdnica za određene razine poznavanja hrvatskoga jezika. U potvrđnicama bi trebalo točno pisati čemu su namijenjene i u koje se svrhe izdaju. Tako bi se spriječilo da se netko sa zasluženom potvrđnicom o nižoj razini jezičnoga znanja stekne neko pravo za koje je propisana viša razina.

1.2.3. Zaposlenici

Kako bi se rad ispitnoga centra mogao kvalitetno obavljati, u njemu bi se trebala zaposliti skupina stručnjaka specijaliziranih za jezično provjeravanje koji bi se profesionalno bavili samo njime. Skupina stručnjaka trebala bi se sastojati od stručnjaka za inojezični hrvatski te psiholingvisti, glotodidaktičara, psihometričara i statističara. Bilo bi potrebno izraditi znanstveni projekt i osigurati sredstva za kvalitetan rad na njemu. Projektom bi se osmislile sve djelatnosti ispitne ustanove koje bi kao konačni cilj imale osmišljavanje i izvedbu profesionalnoga i standardiziranoga provjeravanja poznavanja hrvatskoga za neizvorne govornike, kao i sve stručne predradnje (prije svega opis jezika na svim razinama) potrebne za taj posao.

1.2.4. Materijalni uvjeti

Za izvođenje ispitivanja trebaju se osigurati fizički (prikladno mjesto i vrijeme kada će se ispiti održavati) i tehnički uvjeti (dostupnost potrebne tehničke opreme). Vrsta, oblik i uspješnost ispitivanja uvelike ovise o tim uvjetima (McNamara 2000: 24).

Budući da se u Hrvatskoj već nekoliko godina provodi projekt uvođenja Državne mature u sklopu kojega već postoje iskustva s nacionalnim ispitima

iz hrvatskoga jezika za izvorne govornike, kao i iskustva s ispitima iz stranih jezika, mogla bi se uspostaviti suradnja s Nacionalnim centrom za vanjsko vrednovanje obrazovanja te neka od njihovih dobrih iskustava ugraditi u oblikovanje ispitnoga centra za inojezični hrvatski.

2. Društvene pretpostavke

Pri osmišljavanju zakonskih pretpostavki, pri ustroju ispitne jedinice, tijekom njezina rada na osmišljavanju ispita i na njegovu provođenju trebalo bi ozbiljno povesti računa o vrlo važnoj ulozi koju takvi ispiti imaju u suvremenome društvu te uočiti njihovu povezanost s različitim složenim psihološkim, društvenim i političkim čimbenicima (Shahomy 2001: 5). U suvremenim se društvima ispiti provode kao sredstvo svrstavanja, određivanja znanja, uvjetovanja pojedinih umijeća, isključivanja pojedinih društvenih skupina iz sudjelovanja u društvenim aktivnostima, rangiranja, definiranja znanja i zatvaranja vrata nepoželjnim društvenim skupinama. S obzirom na to vrlo je važno uočiti ulogu koju ispiti i ispitni rezultati mogu imati u životu svakoga pojedinoga ispitanika (pad ili prolazak na ispitu mogu bitno promijeniti tijek njegova života). Zbog toga ispit mora biti napravljen tako da svim pristupnicima jamči iste uvjete i mogućnosti, dakle mora biti objektivan, znanstven i nepristran (Shahomy 2001: 26).

Potrebno je poštivati (u potpunosti ili koliko je najviše moguće) još nekoliko nužnih i važnih društvenih načela ispitivanja. To su načela zaštićenosti, prozirnosti, dostupnosti učenja te utjecaja ispita na struku i društvo.

2.1. Zaštićenost

Budući da se u izradu ispitnih pitanja ulaže velik trud, vrijeme i novac, poželjno je ista ispitna pitanja moći rabiti na više ispitnih rokova, poglavito ako je riječ o razlikovnim pitanjima. Zbog toga je nezaobilazna stavka i čuvanje tajnosti podataka o ispitima. Treba osigurati da konkretan sadržaj ispita ne dođe do kandidata kojima je namijenjen prije željenoga vremena. Načelo zaštićenosti ispita potrebno je provoditi u svakome društvu, no u društvu kao što je hrvatsko ono je još važnije nego u društvima s drugačijim odnosom prema prepisivanju na ispitima. Katkad se načelo zaštićenosti naziva i načelom sigurnosti.

2.2. Prozirnost

Načelo se prozirnosti odnosi na dostupnost jasnih i točnih podataka o ispitu. Podatci uključuju ishode koji se ispituju, oblik i sastavne dijelove ispita, način i kriterij bodovanja, trajanje ispita, načela ocjenjivanja. Svi podatci o

ispitivanju (mjesto, vrijeme, duljina i trajanje) i ispitima (koliko ima zadataka i pitanja, kakva se znanja i vještine ispitom provjeravaju, od kakvih se tipova zadataka i pitanja ispit sastoji) trebali bi biti razvidni i lako dostupni u posebnim priručnicima, brošurama i na mrežnim stranicama. Kandidati trebaju steći točan uvid u to kakav je ispit kako bi se mogli pripremiti za njega.

Psihološka je i društvena važnost ovoga načela u činjenici da se prozirnošću olakšava snalaženje i ublažava neprijateljski stav ispitanika prema samome ispitivanju. Ako postoji, neprijateljski se stav može prenijeti i na ispitivače ili koga drugoga, a najviše šteti samome ispitaniku jer ga može onemogućiti u pokazivanju svoje ovladanosti hrvatskim jezikom, čime ispitivanje može izgubiti na valjanosti.

2.3. Dostupnost učenja

Ako se ovladavanje određenim znanjem (u ovome slušaju to bi bila određena razina poznavanja hrvatskoga kao J2) zahtijeva i propisuje zakonom, onda to znanje treba učiniti pristupačnim. Bilo bi poželjno i potrebno organizirati specijalizirane pripremne tečajeve na kojima bi se kandidati pripremali za izlazak na ispite provjere znanja za neizvorne govornike. Treba izraditi udžbenike, vježbenice, obrazovne cd-romove, rječnike, gramatičke preglede i druge priručnike kojima bi se kandidati mogli pripremiti za ispite na svakoj pojedinoj razini poznavanja hrvatskoga jezika. Također bi trebalo tiskati i brošure s podacima o ispitivanju i oglednim primjerima starih ispita.

Za inojezični engleski postoje najrazličitije ispitne knjižice, čak i cijele serije koje u pojedinačnim knjižicama omogućuju učenicima da sami ispituju svoje jezično znanje. Na primjer, u jednoj su se seriji pojavile knjižice svaka sa šestdeset ispita kojima se razvija ili vježba pojedino jezično područje (više www.penguinenglish.com). Označeno je kojim su razinama namijenjene — podijeljene su na početničku, osnovnu, pred srednju, srednju, višu srednju i naprednu razinu (pri čemu se zajedno mogu naći po dvije ili tri razine). Određene su i prema dobi — podjela uključuje mlađu dob, pa dvanaest do petnaest godina, pa šesnaest i više (16+), a na kraju odrasle. Uključuju pojedine djelatnosti ili vještine, npr. slušanje (Aspinall 2002), čitanje (Dean 2002) ili pojedine skupine riječi, npr. glagole (Allsop 2002), frazeme i uobičajene konstrukcije (Watcyn-Jones 2002), prijedloge (Watcyn-Jones i Allsop 2001). Neke odabiru jezična područja prema konkretnomu ispitu (*Cambridge First Certificate Exam* — kriticom FCE) — rječnik (Wyatt 2002) ili gramatiku s uporabom (Watcyn-Jones i Allsop 2002).

Jasno je da je u razvoju i izradi takvih i sličnih priručnika svih prijašnjih godina sudjelovalo neusporedivo više stručnjaka nego što bi ih imao i jedan jezik sa znatno manjim brojem izvornih govornika (koji ima još manje

onih koji ga uče kao ini jezik). No takva djela mogu poslužiti kao uzor ili bar kao poticaj i pomoć. I za engleski se izrađuju priručnici namijenjeni pojedinoj državi. Na primjer, za engleski na mađarskome postoje praktične ispitne knjige s različitim vrstama ispita za uvježbavanje, cd-romom i drugim obavijestima o ispitima na pojedinim razinama, npr. B1 (Szabo i Collins 2005.a), B2 (Szabo i Collins 2005.b), a sve su upute na engleskome.

2.4. Utjecaj ispita

Činjenica da se poznavanje inojezičnoga hrvatskoga ispituje, izravno će djelovati na struku, ali i na društvo u cjelini. Taj utjecaj može biti i povoljan i nepovoljan. Ako se npr. ispitivanje bude zasnivalo na najnovijim spoznajama o učenju i poučavanju jezika, a negdje se poučava na znatno tradicionalnije načine (npr. Pavlin 2006), ispitivanje može potaknuti na promjene. U tome je smislu uvođenje nacionalnih ispita povoljno djelovalo na poučavanje hrvatskoga jezika i književnosti u hrvatskim gimnazijama. Osim obrazovanja i izgrađivanja stručnjaka koji bi se bavili ispitivanjem i ocjenjivanjem, jer su oni često (bili) predavači toga predmeta (Muraža i Reberšak 2007), trebat će školovati i usavršavati učitelje inojezičnoga hrvatskoga na svim razinama koji će uvoditi nove pristupe i metode u nastavi (posebno za djecu različitih dobnih skupina, posebno za mlade, a posebno za odrasle) imajući u vidu ono što novo i moderno područje ispitivanja ovladanosti hrvatskim donosi.

S druge strane, nužno je nastojati zaštititi nastavnike i nastavu od pojave (naziva se i sindromom) poučavanja i učenja za ispite. Premda je učenje i poučavanje za ispit opasnost koja se može pojaviti, i pojavljuje se, u svim društvima, hrvatsko zbog svoje kulturne povijesti vjerojatno pripada među društva koja su više izložena toj pojavi.

3. Istraživačke i razvojne pretpostavke

Istraživanja su nužan preduvjet kako bi se ovo područje razvilo na prikladan način. Stručnjaci za hrvatski jezik trebaju proučavati inojezični hrvatski, a stručnjaci za ispitivanje načine kako bi ga se ispitalo. Budući da u Republici Hrvatskoj ne postoji katedra za hrvatski kao drugi i strani jezik u sklopu kroatističkoga odsjeka nekoga od hrvatskih filozofskih fakulteta (a kamoli poseban studij kakvi postoje u inozemstvu za druge jezike, npr. njemački), kao ni jedna druga jezikoslovna ustanova ili sastavnica ustanove koja bi se bavila istraživačkom i stručnom djelatnošću isključivo na tom području, obrazovanju stručnjaka i njihovu stručnom radu trebalo bi se pridati posebnu pozornost. Stručnjaci koji se bave tom djelatnošću trebali bi biti upoznati

sa svim sastavnicama toga složenoga interdisciplinarnoga područja kako bi istraživali sve njegove vidove.

Kako bi procjenjivanje poznavanja hrvatskoga jezika za inojezične govornike bilo kvalitetno izvedeno, potrebno je da ono udovoljava osnovnim načelima za standardizirano ispitivanje. O ispitima, njihovoj izradi u procjenjivanju jezičnoga znanja općenito napisani su mnogobrojni radovi, postoje i posebne knjige (npr. Alderson; Clapham i Wall 1995; Bailey 1998, Harrison 1983, Heaton 1998, Huges 1998, Mc Namara 2000). Od njih su neki u cijelosti ili dijelom namijenjeni učiteljima jer se kao i poučavanje inoga jezika i vrjednovanje sve više okreće na komunikacijsku izvedbu u kontekstu. Postoje i posebne knjige namijenjene pojedinim jezičnim djelatnostima: čitanju (npr. Alderson 2000), pisanju (npr. Cushing Weigle 2004), govorenju (npr. Underhill 1987, Luoma 2004) ili pojedinim jezičnim sastojnicama, npr. rječniku (npr. Read 2000), gramatici (npr. Purpura 2004). Na engleskom izlaze i čitave serije izdanja o ispitivanju (npr. *Studies in Language testing* u izdanju Sveučilišne naklade u Cambridgeu) pa i rječnici jezičnoga ispitivanja (Davies et al. 1999).

3.1. Znanstvena istraživanja

Za provjeravanje razina poznavanja kao ni za poučavanje hrvatskoga kao drugoga i stranoga jezika ne postoje razrađeni i standardizirani programi, kao ni jezikoslovna i ina istraživanja na kojima bi se takvi programi i postupci mogli utemeljiti (kakvi postoje za svjetske i brojne druge jezike). Ispitni bi centar morao biti jako aktivan u obavljanju istraživačke djelatnosti i razvijanju struke kako bi nadoknadio te početne nedostatke. Trebao bi proizvesti standardizirano provjeravanje razina znanja utemeljeno u istraživanjima zato što provjeravanje znanja koje nije utemeljeno na istraživanjima ne može udovoljavati suvremenim standardima niti davati valjane rezultate.

Najveći dio svih istraživanja hrvatskoga standardnog jezika (pa tako i provjeravanja poznavanja jezika) te većina udžbenika, priručnika, rječnika i programa za hrvatski jezik namijenjena je izvornim govornicima. Hrvatski kao drugi jezik zahtijeva potpuno različit pristup od pristupa hrvatskomu za izvorne govornike. Jezični priručnici i programi za izvorne govornike ne mogu se rabiti u radu s neizvornim govornicima. Treba izraditi drugačije priručnike i programe, namijenjene upravo neizvornim govornicima.

Prije svega trebalo bi istražiti opseg rječnika (koliko riječi te koje riječi treba poučavati i provjeravati na određenoj razini znanja jezika), oblike riječi (koje oblike riječi treba uvrstiti u nastavu i provjeru znanja na pojedinoj razini) i rečenične oblike koji trebaju biti usvojeni na pojedinoj razini poznavanja hrvatskoga jezika za neizvorne govornike, a potom i sve druge jezične sastavnice pojedinih razina poučavanja, usvajanja i provjeravanja hr-

vatskoga jezika za neizvorne govornike. Ta se istraživanja mogu nastaviti na već postojeća istraživanja usvajanja, poučavanja i provjeravanja hrvatskoga kao drugoga i stranog jezika (Jelaska i suradnici 2005, Cvikić i Jelaska 2005, Jelaska, Valdevit, Udier, Cvikić i Bergovec 2007, Jelaska, Cvikić i Udier 2008, Jelaska i Cvikić 2008, Udier i Čilaš Mikulić 2008), izlaganja o provjeravanju inojezičnoga hrvatskoga na znanstvenim skupovima HDPL, HIDIS i IATEFL TEA SIG te kolegij Procjenjivanje jezičnoga znanja koji se izvodi na kroatističkome diplomskome studiju.

3.2. Razine poznavanja hrvatskoga jezika

Same bi razine provjeravanja hrvatskoga jezika trebale biti jasno određene i usporedive s razinama navedenim u ZEROJ-u (Vijeće Europe 2005) kako bi se postigli preduvjeti za međunarodnu prepoznatljivost i priznatost. Da bi se opisale i razradile razine u hrvatskome jeziku, nužno je obaviti još mnoge složene i dugotrajne predradnje, prije svega istraživanje i opis jezika na svakoj od razina. Trebalo bi postići da se ispiti, kao što je to slučaj u pojedinim zemljama, ne održavaju samo na dvjema ili trima razinama (najčešće su to razine A2, B1 i B2), već bi se trebalo poslužiti mogućnošću koju predviđa ZEROJ (2005: 31–33) da se uvedu podrazine. O usklađivanju i primjeni ZEROJ-a na hrvatski jezik u tome smislu već je opširnije pisano (npr. Cvikić i Jelaska 2005, Jelaska, Valdevit, Udier, Cvikić i Bergovec 2007, Bergovec 2007, Jelaska, Cvikić i Udier 2008).

Dakle, potrebno je opisati sve razine znanja po načelu koje je primijenjeno u opisivačima (deskriptorima) ZEROJ-a. No taj se posao ne može doslovno shvatiti kao prepisivanje, odnosno prevođenje opisivača drugih jezika na hrvatski jezik, nego treba istražiti i pronaći njihove istovrijednice na hrvatskome jeziku, što je ozbiljan i opsežan stručno-istraživački zadatak. Potrebno je omogućiti provjere znanja i izraditi odgovarajuće ispite za sve razine poznavanja hrvatskoga jezika za neizvorne govornike, a preduvjet za to je istraživanje i opis (izrada kataloga znanja) jezika na svim razinama.

3.3. Sastavljanje ispita

Pri sastavljanju ispita glavno je pitanje kako znamo može li se njime potaknuti mjerljivo ponašanje na temelju kojega ćemo donijeti točne i smislene zaključke o nečijoj jezičnoj sposobnosti (Purpura 2004: 148). Treba znati sadržaj ispita — što će se mjeriti, način ispitivanja — kako će se mjeriti, oblik ispita — kako će izgledati sam ispit (koje će dijelove imati) i kako će se odgovori ocjenjivati.

Tri su glavne faze izrade ispita: osmišljavanje, izrada i provjeravanje valjanosti ispita (McNamara 2000: 23–33).

3.3.1. Osmišljavanje

Prvi je korak u osmišljavanju ispita utvrđivanje sadržaja samoga ispita. Dva su glavna načina kako se može definirati sadržaj. Prvi je provjeravanjem praktičnih sastavnica znanja: pred kandidate se postavi skupina zadataka koji su povezani s potrebama iz realnoga svakodnevnoga života. Odabiranje zadataka obavlja se po načelu karakterističnosti, učestalosti i važnosti u stvarnome životu. Za to treba istražiti komunikacijske potrebe koje kandidati trebaju svaladati na ispitu kako bi se kvalificirali za određenu svrhu za koju polažu ispit (za određeni posao ili studij, na primjer). Podatci o komunikacijskim ulogama i obrascima koje kandidati za ispitivanje trebaju savladati dobivaju se upitnicima i intervjuima sa stručnjacima pojedinih profesionalnih područja u kojima će kandidati raditi.

Drugi je način apstraktniji i odnosi se na teoretske sastavnice znanja, npr. poznavanje gramatičkoga sustava, rječnika, izgovora ili izvedbe četiriju jezičnih djelatnosti (slušanje, čitanje, pisanje, govorenje). Elementi jezičnoga sustava koji se provjeravaju biraju se također po načelu učestalosti u svakodnevnome govoru te prema određenome stupnju poznavanja jezika koji se provjerava.

3.3.2. Izrada ispita

Potrebno je utvrditi metode ispitivanja: način kako će biti postavljeni zadatci i pitanja u ispitu, kakvi će se odgovori očekivati od kandidata te kako će se odgovori bodovati i procjenjivati (McNamara 2000: 25). U svakome se ispitu procjenjuje prirodnost i promatra se tekst koji ulazi u provjeru znanja.

Budući da je iz organizacijskih i financijskih razloga nemoguće provjeravati znanje u prirodnim životnim situacijama u kojima govornik rabi jezik, ispitne situacije trebaju biti takve da potiču ispitanike na što prirodnije (autentičnije) svakodnevno jezično ponašanje.

Procjenjuju se i neprirodni (neautentični) vidovi odgovora na pitanja. Prema vrsti sadržaja koji se provjerava i procjenjuje mogu se odabrati zadatci višestrukoga izbora, otvoreni zadatci itd. Broj, duljina i složenost zadataka treba biti prikladna ispitaniku. Pri provjeravanju proizvodnih djelatnosti (govorenja i pisanja) treba se propisati sadržaj i duljina odgovora. Upute za rješavanje zadataka trebaju biti jednostavne, jasne, točne i iscrpne. Za njih ne treba biti potrebno nikakvo metajezično, nego samo jezično znanje zbog različitih obrazovnih iskustava ispitanika.

Kad se završi izrada materijala za ispite, stručnjaci tih struka trebaju pregledati ispite da se vidi jesu li prikladni, pokrivaju li sva važna područja određene djelatnosti i jesu li relevantni (McNamara 2000: 26).

Rezultat je ove faze izrada specifikacija ispita, spis koji navodi što se i kako mjeri i kako će se to ispitati (Davies et al. 1999), tj. navodi svrhu ispita, kojim je ispitanicima namijenjen, sadržaj ispita, oblik ispita, način ocjenjivanja, vrijeme predviđeno za rješavanje pojedinih dijelova i cijeloga ispita, jezik uputa itd. Postoji nekoliko vrsta specifikacija. Jedne su namijenjene sastavljačima ispita — to su upute kako konkretan ispit može napraviti i netko drugi, a ne samo stručnjaci koji su ga osmislili i razvili. Specifikacije služe da bi se u budućnosti mogle napraviti nove inačice istoga ispita. One sadrže podatke o dužini i strukturi svakoga pojedinoga dijela ispita, vrsti materijala za ispitivanje, njihovu izvoru, o tome koliko se mogu promijeniti u drugim inačicama ispita, načinu odgovaranja na pitanja i rješavanju zadataka te upute o tome kako će odgovori na pitanja biti ocijenjeni. I. Ferbežar i V. Požgaj-Hadži (2007) u izlaganju objavljenome u ovome broju opširnije raspravljaju o svrsi ispita, namjeni, onome što se mjeri, dijelovima ispita, tekstovima, bodovanju i ocjenjivanju.

3.3.3. Predispitivanje

Prije nego što se ispiti stave u uporabu, trebaju se predispitati kako bi se dobili podatci iz kojih se vidi daju li dobre rezultate. Treba se pronaći skupina ispitanika čija struktura (prema dobi, obrazovanju, ciljanoj razini poznavanja jezika i sl.) odgovara strukturi budućih ispitanika te na njoj treba predispitati ispit. Njima se, uz ispit, daje i upitnik kojim ocjenjuju stupanj složenosti pitanja i zadataka te jasnoću uputa za rješavanje zadataka. Traži se i njihovo mišljenje o zadacima i materijalima u ispitu. Na temelju tih podataka ispiti se prerađuju i spremaju za provođenje (McNamara 2000: 31–32).

3.4. Obilježja ispita

Kako bi procjenjivanje poznavanja hrvatskoga jezika za inojezične govornike bilo kvalitetno, potrebno je da ispit udovoljava načelima za standardizirano ispitivanje.

Svi se istraživači slažu da su temeljna dva obilježja svakoga ispita, tako i jezičnoga, *valjanost* i *pouzdanost*. Uz to kao treće temeljno obilježje neki stručnjaci dodaju *izvedivost* (npr. Weir 1993, CEF 2001: 177–178, ZEROJ 2005: 179–180), drugi *prirodnost* (npr. Ferbežar i Požgaj-Hadži 2007). No pojedini stručnjaci navode još i druga važna obilježja (npr. Vučić-Pečnik i Andraković-Kostanjevac 2007), poput *zaštićenosti* (tj. sigurnosti) spomenute u poglavlju o društvenim pretpostavkama. Bachman i Palmer (1996) predložili su pojam *korisnost ispita* (engl. *test usefulness*) kojim se može procjenjivati struktura, razvoj i raščlamba ispita. Ispit smatraju korisnim

ako je razvijen s određenom namjerom, za vrlo određene ispitanike, s jasnim područjem jezične uporabe i ako usklađuje šest raznorodnih kvaliteta u određenoj ispitnoj situaciji. Osim navedene valjanosti i pouzdanosti, izvedivosti i prirodnosti, spominju još dvije. Jedna je *utjecajnost* (eng. *impact*), tj. veza između rezultata i odluka koje donosimo tumačeći ih. Druga je *poticajnost* (eng. *interactiveness*), tj. stupanj kojim ispit potiče ispitanikove sposobnosti koje želimo mjeriti. Poticajnost je povezana s valjanošću. Često se navodi i potreba da ispit bude osjetljiv na razliku u znanju ispitanika, tj. da razlikuje one koji znaju hrvatski od onih koji ne znaju. To se naziva *osjetljivost* (engl. *discriminability*). Ona je povezana s pouzdanošću.

3.4.1. Valjanost

Valjan ispit doista mjeri ono što se njime želi mjeriti. Zaključci i odluke koje se donose na temelju valjanoga ispita prikladne su i smislene. Da bi jezični ispiti bili valjani, trebaju pokazati da dobiveni podatci iz ispita daju točnu predodžbu o kandidatovim jezičnim i komunikacijskim sposobnostima. Drugim riječima, valjanost je primjerenost tumačenja ispitanikovih sposobnosti ili *konstrukta* koji želimo mjeriti na temelju rezultata ispita, uključujući i poopćavanje (Bachman i Palmer 1996: 21). Kod valjanoga se ispita može smisljeno i prikladno tumačiti ispitanikove sposobnosti na temelju rezultata, ali se zaključci mogu proširivati i izvan same ispitne situacije. Valjanost ispita dokazuje se skupljanjem i analizom građe na temelju istraživanja i teorije (Purpura 2004: 150), npr. provjeravanjem koliko rezultati ispita odgovaraju procjenama učitelja. Prema tomu je valjanost (eng. *validity*) u nekome smislu glavno obilježje svakoga ispita.

3.4.2. Pouzdanost

Pouzdan ispit dosljedno mjeri ono što se njime želi mjeriti, kad ga se god ponovo rabi. Da bi ispit bio pouzdan, na njemu ispitanici trebaju postići jednak uspjeh, bez obzira na okolnosti (Purpura 2004: 148). Kako se povećava pouzdanost ispita? Jedan je način da se služi sustavnim postupcima u izradi i razvoju ispita. Drugi je da se služi jasnim, objektivnim kriterijem u ocjenjivanju. Nekoliko je glavnih sastavnica na koje se odnose kriteriji: točnost, tečnost, organiziranost te društvena i kulturna primjerenost. Ocjenjivanje bi trebalo biti svedeno na prepoznavanje objektivnih znakova s klasifikacijom koja se može jednostavno primjenjivati. To je moguće kod bodovanja zatvorenih zadataka.

Subjektivnost pri ocjenjivanju vrlo je velika poteškoća u ispitivanju. Zbog toga ispitivači trebaju biti pripremljeni i uvježbani da ocjenjuju što ujednačenijim načinom. Rezultati ispita ne bi smjeli bitno odskakati usli-

jed vremena kada ga se rabilo, inačice koja se rabila (ako postoji nekoliko inačica) ili ocjenjivača koji su ocjenjivali otvorena pitanja. Raspon pouzdanosti kreće na ljestvici od 0 (nepouzdana) do 1 (savršeno pouzdani). Ako ga rješava ista osoba, pod uvjetom da se sposobnost ne mijenja, te da različiti ocjenjivači ocjenjuju jednako i za isti odgovor uvijek daju jednaku ocjenu, pouzdan ispit uvijek daje jednake rezultate (ne nužno posve iste). Pouzdanost (eng. *reliability*) kao načelo međuovisna je s valjanošću.

3.4.3. Izvedivost

Da bi ispiti bili izvedivi, mnogobrojnost različitih (mogućih) vrsta provjera mora se svesti na ograničen broj i vrstu kriterija uslijed vremenskih, novčanih i drugih ograničenja. Drugim riječima, ako je ispit i valjan i pouzdan, može biti sasvim neizvediv u zadanim okolnostima. Uslijed toga se izvedivost (eng. *feasibility*) katkad naziva (npr. Purpura 2004: 154) *praktičnošću* (engl. *practicality*), no taj je naziv previše česta i višeznačna riječ da bi bila prikladna.

3.4.4. Prirodnost

Prirodnost u ispitu stupanj je oponašanja, s obzirom na uvjete, stvarnih životnih okolnosti ispitanika. Prirodnost se u ispitivanju očituje kao usklađenost između ispitanikovih obilježja i uporabnih obilježja ispita (engl. *target language use*, kraticom TLU). To znači da obilježje prirodnosti ima ispit čiji se rezultati mogu povezati s ispitanikovom ovladanošću jezikom. Ovo se obilježje naziva i autentičnošću (eng. *authenticity*). O njoj više raspravljaju I. Ferbežar i V. Požgaj-Hadžić (2007), radu koji je objavljen u ovome broju.

4. Zaključak

Da bi ispitivanje u Republici Hrvatskoj postalo suvremeno i kvalitetno, potrebno je donijeti propise kojima bi se ono reguliralo (zakonski utvrditi za koje je svrhe je potrebno položiti ispit poznavanja hrvatskoga jezika za neizvorne govornike i to na kojoj razini), pobrinuti se za njihovo dosljedno provođenje i osnivanje ustanove (ili više njih) koja bi se profesionalno bavila ispitivanjem. Svrha osnivanja ispitne ustanove bila bi osmišljavanje i izrada standardiziranih ispita hrvatskoga jezika za neizvorne govornike na svim razinama znanja te njihovo profesionalno provođenje. Da bi to bilo moguće, trebale bi se ostvariti jezikoslovne pretpostavke za kvalitetno ispitivanje: obrazovati stručnjake za ispitivanje, istražiti i opisati hrvatski kao drugi i strani jezik, osmisliti i oblikovati ispite suvremenim metodama i početi ih dosljedno provoditi.

5. Literatura

- Alderson, J. C. (2000) *Assessing Reading*, Cambridge Language Assessment Series, Cambridge: Cambridge University Press.
- Alderson, J. C. i Clapham, C. i Wall, D. (1995) *Language Test Construction and Evaluation*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Alderson, J. C. i Urquhart, A. H. (1984) *Reading in a Foreign Language*, London: Longman.
- Aspinall, T. (2002) *Listening*, Harlow: Pearson Education Limited.
- Allsop, J. (2002) *Verbs*, Harlow: Pearson Education Limited.
- Bachman, L. F. (1990) *Fundamental Considerations in Language Testing*, Oxford: Oxford University Press.
- Bachman, L. F. i Palmer, A. S. (1996) *Language Testing in Practice*, Oxford: Oxford University Press.
- Bailey, K. (1998) *Learning about Language Assessment*, Heinle & Heinle Publishers.
- Cvikić, L. i Tomek, T. (2003) *Hrvatski-prvi strani jezik*, u Pavličević-Franić, D. i Kovačević, M. (ur.) *Komunikacijska kompetencija u višejezičnoj sredini 2: Teorijska razmatranja, primjena*, Jastrebarsko/Zagreb: Naklada Slap/Sveučilište u Zagrebu, 126–136.
- Cvikić, L.; Kuvač, J. i Dobravec, G. (2004) *The Acquisition of the Croatian Language for Speakers of Roma Language(s)* // EUROSLA 14 (poster).
- Cvikić, L. i Jelaska, Z. (2005) *Adapting the Common European Framework of Reference for Languages to Croatian as Second and Foreign Language*, u Kukorelli, K. (ur.) *Alkalmazott Nyelvészeti Konferencia füzetei*, Dunaújváros, 18–23.
- Cushing Weigle, S. (2004) *Assessing Writing*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Davies, A. et al. (1999) *Dictionary of Language Testing*, Studies in Language testing, Cambridge: Cambridge University Press.
- Dean, M. (2002) *Reading*, Harlow: Pearson Education Limited.
- Ferbežar, I. i Požgaj-Hadži, V. (2007) *Kako izraditi jezični test?*, znanstveni skup HIDIS 2, Zagreb, 20–22. rujna (pozvano predavanje).
- Harrison, A. (1983) *A Language Testing Handbook*, Oxford: Macmillan.
- Heaton, J. B. (1998) *Writing English Language Tests*, London: Longman.
- Hughes, A. (1989) *Testing for Language Teachers*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Jelaska, Z. i sur. (2005) *Hrvatski kao drugi i strani jezik*, Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Jelaska, Z. i Udier, S. L. (2007) *Službena provjera poznavanja hrvatskoga jezika*, znanstveni skup HDPL *Jezik i politika*, Split, 24–26. svibnja (izlaganje).
- Jelaska, Z., Valdevit, M., Udier, S. L., Cvikić, L. i Bergovec, M. (2007) *CEFRL in Croatian L2 Courses*, u Urkun, Z. et al: *The Common European Framework of Reference for Languages (CEFRL): Benefits and Limitations*, Istanbul: IATEFL 15 (izlaganje i radionica).

- Jelaska, Z., Cvikić, L. i Udier, S. L. (2008) *Assessment of Students' Progress in relationship with the type of Croatian L2 Courses*, u Urkun, Z. (ur.) *The Common European Framework of Reference for Languages (CEFR): Benefits and Limitations*, Cartenbury, Kent: IATEFL: 27–32.
- Jelaska, Z. i Cvikić, L. (2008) Testing Various Types of (CSOL) Speakers, IATEFL *Testing, Evaluation and Assessment SIG Conference*, Dublin, Irska, 17–18. listopada (izlaganje).
- Jelaska, Z. i Cvikić, L. (2009) *Teaching of Croatian as a second language to young learners: Minority language speakers and their Croatian competence*, s Cvikić, L. u M. Nikolov (ur.) *Early Learning of Modern Foreign Languages: Processes and Outcomes*, Briston-Buffalo-Toronto: Multilingual Matters (u tisku).
- Kryžan-Stanojević, B. (2007.a) Poljska jezična politika uoči ulaska Poljske u ujedinjenu Europu, znanstveni skup HDPL *Jezik i politika*, Split, 24–26. svibnja (izlaganje).
- Kryžan-Stanojević, B. (2007.b) Certifikacija znanja poljskoga jezika i ulazak Poljske u ujedinjenu Europu, znanstveni skup HIDIS 2, Zagreb, 20–22. rujna (izlaganje).
- Kuvač, J. i Cvikić, L. (2004) Hungarian kids and Croatian Language, u Kukorelli, K. (ur.) *VI. International Conference of Language Examination and Applied Linguistics*, Dunaújváros: Reinald van Dijhorst grafikaja, 140–147.
- Luoma, S. (2004) *Assessing Speaking*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Mc Namara, T. (2000) *Language testing*, Oxford: Oxford University Press.
- Muraja, J. i Reberšak, M. (2007) Stručno usavršavanje i ispitivanje hrvatskoga, znanstveni skup HIDIS 2, Zagreb, 20–22. rujna (pozvano predavanje).
- Pavlin, A. (2006) Odrasli učenici hrvatskoga jezika i komunikacijski pristup, *Lahor* I/1, 90–98.
- Purpura, J. E. (2004) *Assessing grammar*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Read, J. (2000) *Assessing Vocabulary*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Shohamy, E. (2001) *The Power of Tests*, Essex: Pearson Education Limited.
- Szabo', S., Collinc, M. G. (2005.a) *TELC Practice Exam Book 2, Level B1 Certificate in English*, Dunaujvaros: Szabo Nylviskola Kft.
- Szabo', S., Collinc, M. G. (2005.b) *TELC Practice Exam Book 1, Level B2 adVantage Certificate in English*, Dunaujvaros: Szabo Nylviskola Kft.
- Udier, S. L. i Čilaš-Mikulčić, M. (2008) *Sociolinguistic Issues in Croatian L2 Assessment*, TEA SIG Annual Conference, Dublin, 17–18. listopada (izlaganje).
- Underhill, N. (1987) *Testing Spoken Language*, Cambridge: Cambridge University Press.

- Valdevit, M. i Jelaska, Z. (2008) Grading as a Type of Assessment: statistical analysis and various grading scales, u Kukorelli, K. i Toth, A. (ur.) *A nyelvi, a szaknyelvi es a szakmai kommunikacio jovoje Europaban*, Dunaujvaros: Dunaujvarosi Foiskola: 80–85.
- Vaughan-Rees, M. (2002) *Pronunciation*, Harlow: Pearson Education Limited.
- Vijeće Europe (2005) *Zajednički europski referentni okvir za jezike: učenje, poučavanje, vrednovanje*, Zagreb: Školska knjiga.
- Vučić-Pečnik, M. i Andraković-Kostanjevac, N. (2007) Proces nastanka jezičnih ispita, znanstveni skup HIDIS 2, Zagreb, 20–22. rujna (pozvano predavanje).
- Vuković, P. (2007) Češki kao strani jezik — iskustva u poučavanju i ispitivanju, znanstveni skup HIDIS 2, Zagreb, 20–22. rujna (izlaganje).
- Watcyn-Jones, P. (2002) *Idioms*, Harlow: Pearson Education Limited.
- Watcyn-Jones, P. i Allsop, J. (2001) *Prepositions*, Harlow: Pearson Education Limited.
- Watcyn-Jones, P. i Allsop, J. (2002) *Grammar and Usage for FCE*, Harlow: Pearson Education Limited.
- Weir, C. (1990) *Communicative Language Testing*, Upper Saddle River: Prentice Hall.
- Weir, C. (1993) *Understanding & Developing Language Tests*, New York/London/Toronto/Sydney/Tokyo/Singapore: Prentice Hall.
- Wyatt, R. (2002) *Vocabulary for FCE*, Harlow: Pearson Education Limited.
- Žagar-Szentesi, O. (2007) Ispitivanje ovladanosti mađarskim kao stranim jezikom – u sklopu državno akreditiranih ispitnih sustava u Mađarskoj, znanstveni skup HIDIS 2, Zagreb, 20–22. rujna (izlaganje).

Official assessment of Croatian as L2

It is essential to know Croatian language to function successfully in Croatian society. Assessing the language knowledge of non-native speakers is a serious, demanding and extensive job. Knowledge of Croatian for non-native speakers has to be objectively tested for different purposes: university application, foreign diploma and degree notarization, getting work or permanent residency permit, citizenship etc. This paper deals with linguistic and sociolinguistic premises which should be fulfilled in order to create, standardize and professionally perform exams of Croatian language on an official level. It is an extremely important issue in the time when the Republic of Croatia is making progress towards the European Union, as it was the case with other European countries at the same phase of their European integration process. Beside the systematic outline of linguistic and extra linguistic premises for official and professional Croatian L2 assessment, the purpose of this paper is to show it's different interdisciplinary aspects and its complexity.

Key words: language politics and legislation, testing knowledge of Croatian for non-native speakers

Ključne riječi: jezična politika, zakonodavstvo, provjeravanja poznavanja hrvatskoga kao J2